

Nr 32

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m., dels o c k i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 mars 1956 dagtecknad proposition, nr 136, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, samt

2) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 25 maj 1951 (nr 304) om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete.

I samband med propositionen har utskottet behandlat tre i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 564 i första kammaren av herr *Magnusson m. fl.* och nr 742 i andra kammaren av herr *Nygren m. fl.*,

dels o c k motionen nr 743 i andra kammaren av herr *Rubbestad.*

I motionerna I: 564 och II: 742 har i första hand yrkats att riksdagen måtte avslå propositionen. Därest detta yrkande inte skulle vinna riksdagens bifall har, i andra hand, yrkats viss ändring i den i propositionen föreslagna nya lydelsen av 12 § lagen den 29 juni 1945 om semester genom att i sagda paragraf infogas ett nytt stycke, vars lydelse återgives nedan, närmast efter återgivandet av propositionens lagförslag.

I motionen II: 743 yrkas, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Beträffande de skäl som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna II: 742 och II: 743.

Propositionens innehåll

I propositionen föreslås, att det stadgande i semesterlagen, som tillerkänner arbetsgivaren rätt att, om semestertiden överstiger 12 dagar, utan
1 — Bihang till riksdagens protokoll 1956. 9 saml. 2 avd. Nr 32

arbetstagarens samtycke förlägga semestern till två skilda perioder, skall upphävas. Hela den lagstadgade semestern skall således utgivas i ett sammanhang, såvida annat ej överenskommes mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Däremot föreslås, att i de fall, då arbetstagaren enligt avtal med arbetsgivaren är berättigad till längre semester än 18 dagar, arbetsgivaren, om annat ej avtalats, skall äga rätt att förlägga semestern till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst 18 dagar.

Enligt förslaget skall semester jämlikt lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete alltjämt kunna, efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen, uppdelas på två skilda perioder, av vilka den ena icke får understiga visst antal dagar. Denna minsta tid föreslås såsom en följd av de föreslagna ändringarna i allmänna semesterlagen förlängd från 12 till 18 dagar.

Lagändringarna föreslås skola träda i kraft den 1 januari 1957.

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester

Härigenom förordnas, att 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 om semester¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Har mellan — — — — — lagen angives.

Därest arbetstagare enligt avtal med arbetsgivaren äger rätt till längre semester än som föreskrives i 7 §, skola övriga bestämmelser i denna lag, i de avseenden ej annat överenskommits, gälla jämväl beträffande den överskjutande delen av semestern.

Därest arbetstagare enligt avtal med arbetsgivaren äger rätt till längre semester än som föreskrives i 7 §, skola övriga bestämmelser i denna lag, i de avseenden ej annat överenskommits, gälla jämväl beträffande den överskjutande delen av semestern. *Överstiger semestertiden aderton dagar må dock, utan hinder av vad i 12 § är föreskrivet, semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst aderton dagar.*

12 §.

Arbetsgivaren äger — — — — — nu sagts.

Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren. *Överstiger semestertiden tolv dagar, må dock semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst tolv dagar.*

Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren.

Semester för — — — — — svensk hamn.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

¹ Senaste lydelse av 12 §, se SFS 1954:661.

Förslag

till

L a g**angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 25 maj 1951 (nr 304) om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete**

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 25 maj 1951 om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Om semester, som utgår med tillämpning av denna lag, gäller i övrigt vad i lagen om semester är stadgat. *Vad i 12 § andra stycket andra punkten nämnda lag är föreskrivet om att semestern må förläggas till två skilda perioder skall dock icke gälla med mindre arbetarskyddsstyrelsen så medgivit.* Medgivande som nu sagts må lämnas, därest sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för företags drift.

Om semester, som utgår med tillämpning av denna lag, gäller i övrigt vad i lagen om semester är stadgat. *Överstiger semestertiden aderton dagar må dock, utan hinder av vad i 12 § nämnda lag är föreskrivet, semestern efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst aderton dagar.* Medgivande som nu sagts må lämnas, därest sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för företags drift.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Det i *motionerna I: 564 och II: 742* föreslagna nya stycket i 12 § lagen den 29 juni 1945 om semester är av följande lydelse:

»Kan sådan överenskommelse icke träffas må, på ansökan av arbetsgivare, kungl. arbetarskyddsstyrelsen, i den mån så prövas påkallat av driftstekniska, företagsekonomiska eller samhällsekonomiska skäl eller eljest av hänsyn till allmänhetens berättigade intressen, besluta att uppdelning skall ske.»

Inledning.

Genom beslut vid 1951 års riksdag utsträcktes tiden för den allmänna semestern från två till tre veckor. Beslutet innebar vidare, att arbetsgivaren, om semestertiden översteg 12 dagar, skulle äga rätt att utan arbetstagarens samtycke förlägga semestern till två skilda perioder, av vilka den ena skulle utgöra minst 12 dagar.

Till grund för 1951 års beslut låg ett av *arbetstidsutredningen* avgivet betänkande rörande tre veckors semester (SOU 1950:32). Utredningen hade upptagit till undersökning i huvudsak tre alternativ till utformning av semestern. Intet av dessa alternativ innebar, att arbetstagaren skulle ha rätt att efter krav därom utfå semester i ett sammanhang. Däremot upptogs som ett alternativ, att delning av semester skulle kunna ske — förutom efter överenskommelse därom mellan arbetsgivare och arbetstagare — utan dylik överenskommelse efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen, då sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för företagets drift. Enligt de övriga alternativen skulle det i sista hand ankomma på arbetsgivaren att besluta om uppdelning av semestern.

Beträffande den närmare utformningen av de olika alternativen ävensom i fråga om de däröver avgivna remissyttrandena får utskottet hänvisa till propositionen s. 7—8. Utöver vad i propositionen återgives må här upptagas följande.

Vid avvägningen av de olika alternativen erinrade arbetstidsutredningen om att de tidigare bestämmelserna om semesterns förläggning innebar en maktfördelning; arbetsgivaren bestämde till vilken del av året semestern skulle vara förlagd, medan arbetstagarens samtycke fordrades för delning av semestern. Enligt utredningens mening hade detta förhållande varit lyckligt. Härav finge emellertid icke dragas den slutsatsen, att man även vid tre veckors semester borde upprätthålla denna maktfördelning i exakt samma utformning som för närvarande. Utsträcktes semestern till tre veckor, komme nämligen arbetslagarnas inflytande genom rätten att kunna vägra en delning av semestern att få en väsentligt ökad betydelse, då det många gånger måste vara betydligt svårare för arbetsgivaren att utlägga semestrarna i odelade treveckorsperioder än i odelade perioder om endast två veckor.

I fråga om möjligheterna att åvägbringa överenskommelser om delning av semestern anförde utredningen, att man icke kunde utgå från att det skulle bli möjligt att åstadkomma dylika överenskommelser i alla de fall, då ett verkligt behov därav föreläge. Det måste för övrigt stundom vara svårt för en arbetstagarorganisation att klart bedöma detta behov. Vidare vore att taga hänsyn till att ledningen för en arbetstagarorganisation emellanåt kunde komma i en viss motsatsställning till de egna medlemmarna, därest den skulle sluta en överenskommelse, som för medlemmarna innebure en

annan förläggning av semestrarna än den önskade. Att helt lita till frivilliga överenskommelser torde därför enligt utredningens uppfattning icke vara möjligt.

Vid genomförandet av treveckorssemestern hade 1951 års riksdag att taga ställning till, bl. a., i *motioner* väckta yrkanden om sammanhängande semester. *Riksdagen* avsåg dessa motioner.

Såsom framgår av redogörelsen i propositionen s. 10—13 för frågans behandling i riksdagen efter år 1951 föranledde vid 1953 och 1954 års riksdagar väckta motioner om sammanhängande treveckorssemester ej någon riksdagens åtgärd.

Även vid 1955 års riksdag väcktes *motioner* (I: 1 samt II: 6 och 10) med yrkanden att semesterlagens regel om rätt för arbetsgivare att uppdelade semester, som överstege 12 dagar, måtte upphävas.

Innan andra lagutskottet utlät sig rörande motionerna inhämtade utskottet *yttranden* från Landsorganisationen, Tjänstemännens centralorganisation och Svenska arbetsgivareföreningen.

Svenska arbetsgivareföreningen fogade vid sitt remissyttrande till utskottet en redogörelse för en inom föreningen hösten 1954 gjord undersökning rörande semesterns förläggning 1953 och 1954. Uppgifter hade insamlats från företag med flera än 25 arbetare inom vissa till föreningen anslutna förbund. Svar hade inkommit från 1 588 arbetsplatser med 72 059 tjänstemän och 263 320 arbetare, motsvarande 57 respektive 60,7 procent av samtliga till ifrågasvarande förbund redovisade tjänstemän och arbetare.

Beträffande resultatet av undersökningen i vad avser förläggningen av semestern har i propositionen s. 13—15 intagits en redogörelse, till vilken utskottet får hänvisa.

I arbetsgivareföreningens remissyttrande till utskottet lämnades vidare en redogörelse för de synpunkter, som de till föreningen anslutna förbunden på föreningens begäran lämnat på möjligheten att inom vederbörande bransch förlägga tre veckors semester i en följd. Då någon direkt utredning i nämnda och andra hithörande frågor utöver den av arbetsgivareföreningen verkställda icke föreligger, återger utskottet nedan vissa av arbetsgivareföreningen på grundval av dess undersökning till utskottet lämnade uttalanden.

Arbetsgivareföreningen uttalade i remissyttrandet, att utredningen klart visar, att arbetsgivarna i mycket begränsad omfattning använt sig av möjligheten till en uppdelning av semestern. Av de kommentarer som bifogats företagens uppgifter framgår, anförde föreningen, att uppdelning praktiskt taget endast äger rum, då produktionstekniska skäl gör en uppdelning naturlig. Inom sådana branscher, där det vore förenligt med produktionens krav, förekomme ingen uppdelning. Som exempel framhöll för-

eningen, att inom Sveriges konfektionsindustriförbund 98,5 procent och inom Sveriges textilindustriförbund 99,6 procent av de i undersökningen ingående arbetarna år 1954 erhållit odelad treveckorssemester.

I anledning av ett uttalande i motionen II: 10, att erfarenheterna från arbetsmarknadsparternas förhandlingar gäve anledning räkna med att arbetarnas organisationer skall medverka till att överenskommelser om uppdelning av semestern kommer till stånd i de fall, då verkligt behov därav föreligger, uttalade arbetsgivareföreningen, att därest detta antagande komme att stämma överens med den verkliga utvecklingen, skulle den i motionerna yrkade lagändringen i realiteten icke medföra någon förändring av redan rådande förhållanden. Emellertid syntes det orealistiskt att utgå ifrån det gjorda antagandet, anförde föreningen och hänvisade till att arbetstidsutredningen, i vilken samtliga parter varit representerade, i sitt betänkande om treveckorssemestern uttalat, att man icke kunde utgå från antagandet, att det skulle bli möjligt att få till stånd överenskommelser om delning i alla de fall, då ett verkligt behov härav föreläge. Utredningen hade vidare anført, att det stundom måste vara svårt för en arbetstagarorganisation att klart bedöma detta behov. Att helt lita till frivilliga överenskommelser torde därför enligt utredningens uppfattning icke vara möjligt. Arbetstidsutredningens bedömning av förutsättningarna för överenskommelser, anförde arbetsgivareföreningen, synes långt mera realistisk, särskilt som man måste räkna med att förhandlingarna i ett mycket stort antal fall icke skulle kunna föras med arbetstagarnas organisationer utan måste ske direkt med enskilda arbetstagare.

I fråga om de skäl för en uppdelning av semestern som anförts vid den av arbetsgivareföreningen gjorda undersökningen framhölls i yttrandet följande.

Särskilt då det gäller våra livsviktiga exportindustrier måste en inskränkning av drifttiden få allvarliga konsekvenser för hela folkhushållet. Det är icke blott ett företagsekonomiskt utan även i högsta grad ett samhällsekonomiskt krav att produktionen inom exempelvis massindustrin upprätthålles med minsta möjliga avbräck. Redan nu är vårt konkurrens-läge gentemot utlandet i denna bransch synnerligen ogynnsamt vad drifttiden beträffar. För närvarande föranleder semestern genomsnittligt två veckors driftstopp inom massindustrin. Detta kan åstadkommas med en rimlig spridning av den tredje semesterveckan. Därest sammanhängande treveckorssemester skulle genomföras kunde möjligen ett utvidgat driftstopp undvikas genom utspridande av semestrarna över hela året, något som emellertid icke är realistiskt att tänka sig. Med hänsyn till rådande arbetskraftssituation med särskilt utpräglad brist på yrkesarbetare, blir ytterligare en veckas driftstopp nödvändigt. En sammanhängande treveckorssemester skulle sålunda medföra bortfall av ytterligare en veckas massaproduktion, representerande ett värde av inemot 40 miljoner kronor. Samma förhållande skulle uppstå även inom andra områden.

Vissa branscher ha sin högkonjunktur under sommaren. Detta gäller t. ex. sågverksbranschen. Även här skulle ett tre veckors driftstopp under

sommaren ha ytterst ogynnsamma ekonomiska verkningar. Jämväl många servicenäringar såsom trafiknäringen och bilreparationsbranschen ha sin största arbetsbelastning under sommaren. En sammanhängande semester inom dessa branscher skulle medföra stora olägenheter för allmänheten.

Det må även nämnas, att vissa typer av företag lida ett i högsta grad opropotionerligt avbräck i produktionen vid driftstopp. Detta gäller särskilt företag med ugnsdrift, där det i vissa fall åtgår en eller flera veckor för såväl släckning som igångkörning av ugnarna. Genom möjlighet att dela semestern kunna dylika företag nu utan oskäligen utspridning av densamma helt undvika driftstopp. Ett tvång att förlägga semestern i ett sammanhang skulle vid nuvarande brist på arbetskraft nödvändiggöra driftstopp, vilket i vissa fall skulle medföra bortfall av betydligt mera än tre veckors produktion.

Under åberopande av vad som framkommit vid den verkställda undersökningen avstyrkte arbetsgivareföreningen bestämt den av motionärerna föreslagna lagändringen.

De vid 1955 års riksdag väckta motionerna behandlades av *andra lagutskottet* i dess utlåtande nr 25. Utskottet uttalade, att det vore ett väsentligt intresse att värna om en förläggning till sommaren av semestern. Det syntes utskottet vidare som om en förläggning av semestern i ett sammanhang i allmänhet vore bäst ägnad att tillgodose semesterns syfte.

Vidare uttalade utskottet, att när man vid genomförandet av treveckorssemestern stannade för den gällande utformningen av bestämmelserna om en uppdelning av semestern, var detta resultatet av en avvägning främst mellan å ena sidan arbetstagarens intresse av en sammanhängande semester och å andra sidan hänsynen till att vissa delar av näringslivet kunde ha ett sakligt grundat intresse av att förlägga den nytillkommande semesterveckan till en särskild period.

I fortsättningen erinrade utskottet om ett sitt uttalande till 1954 års riksdag, att utvecklingen torde ha bekräftat antagandet att parterna i stor utsträckning skulle genom överenskommelser lösa frågan om hur semestern lämpligen borde förläggas, och att överenskommelserna till den alldeles övervägande delen torde ha inneburit att semestern skulle utgå i ett sammanhang. Den mening för vilken utskottet sålunda givit uttryck bekräftades i väsentliga delar av resultatet av de undersökningar som Svenska arbetsgivareföreningen verkställt. Av utredningen framginge emellertid också, att semestern i ett betydande antal fall uppdelats på grund av arbetsgivarens ensidiga bestämmande.

För ett tillförlitligt bedömande av frågan om den nuvarande bestämmelsen om delning av semestern borde ändras, erfordrades enligt utskottet någon tids erfarenhet av utvecklingen på området. Enligt utskottets mening hade nu sådan tid förflutit, att spörsmålet borde upptagas till omprövning med ledning av de erfarenheter som samlats främst bland arbetsmarknadens partsorganisationer.

I fortsättningen pekade utskottet på några frågor som borde ägnas särskild uppmärksamhet. Utskottet anförde:

Ett viktigt spørsmål blir här, om erfarenheterna ger vid handen eller om det eljest kan befaras, att ett tillmötesgående av kravet på en odelad semester kan väntas leda till att semestern i ökad utsträckning förlägges till annan tid än sommaren. En sådan konsekvens vore enligt utskottets mening för de berörda arbetstagarna en större nackdel än om de finge två veckors sommarsemester och en veckas vintersemester. En annan fråga som måste lösas är, om en rätt för arbetstagaren att påfordra odelad semester bör gälla även i de fall då semestertiden överstiger tre veckor. Vid ett avgörande av frågan i den av motionärerna önskade riktningen bör också närmare uppmärksammas i vilken utsträckning man kan räkna med att överenskommelser om en uppdelning av semestern, där detta är betingat av produktionstekniska intressen, kan väntas bli genomförd under medverkan av arbetstagarorganisationerna. I motionen II:10 förutsattes i detta hänseende, att organisationerna skall medverka till att överenskommelser om uppdelning kommer till stånd i de fall då verkligt behov därav föreligger. Arbetsgivareföreningen har å sin sida framhållit, att förhandlingarna om delning av semestern i ett mycket stort antal fall icke skulle komma att föras med arbetstagarorganisationerna utan måste ske direkt med enskilda arbetstagare.

Med hänsyn till bl. a. de icke närmare utredda frågeställningar utskottet sålunda angivit var utskottet icke berett att då taga ställning till frågan om ett genomförande av den i motionerna yrkade ändringen. Utskottet ville emellertid förorda, att en utredning av hithörande frågor komme till stånd och hemställde, att riksdagen i anledning av de förevarande motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig utredning om lagstadgad sammanhängande semester samt för riksdagen framlägga de förslag vartill utredningen kunde giva anledning.

I en vid utskottets utlåtande fogad *reservation* hemställde sju av utskottets ledamöter om bifall i huvudsak till motionärernas yrkande om sådan lagändring, att arbetsgivarens rätt att uppdelning av semestern upphävdes.

Riksdagen biföll utskottsmajoritetens hemställan och anhöll i skrivelse till Konungen om en allsidig utredning i ämnet.

Gällande bestämmelser

I fråga om innehållet i gällande lagar om semester får utskottet hänvisa till propositionen s. 4—5.

Departementspromemorian

Efter det riksdagen, som ovan nämnts, i skrivelse den 19 april 1955 till Konungen anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig utred-

ning om lagstadgad sammanhängande semester samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning, har inom socialdepartementet upprättats en promemoria med förslag till ändringar i semesterlagen och lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete. Promemorian har därefter remissbehandlats, och förslag om sammanhängande semester har framlagts i förevarande proposition.

Promemorian upptar till en början en historik berörande frågan om en sammanhängande semester. I promemorian utvecklas vidare en viss tolkning av vad som förekommit under förarbetena till lagstiftningen om treveckorssemestern. En redogörelse för vissa delar av det ovan i utlåtandet berörda remissyttrande, som Svenska arbetsgivareföreningen 1955 avgav till andra lagutskottet lämnas. Promemorian innehåller vidare ett försök till bedömning av möjligheterna att nu genomföra en sammanhängande semester. Sålunda uttalas bl. a., att näringslivet under den tid som gått sedan reformen genomfördes hunnit anpassa sig efter treveckorssemestern och att de svårigheter, som inom vissa verksamhetsgrenar kunde ha funnits under övergångstiden, nu torde vara övervunna. Med hänsyn härtill, uttalas vidare i promemorian, »syntes tiden vara inne att återgå till de principer, som under tvåveckorssemesterns tid gällde rörande semesterns förläggning». Det innebure enligt promemorian att — i fall då överenskommelse inte kunde komma till stånd mellan parterna — bestämmanderätten fördelades mellan dem på så sätt, att arbetsgivaren avgjorde när semestern skulle utgå men att arbetstagarens samtycke erfordrades för en uppdelning av semestern. Det förutsattes härvid, att lagens rekommendation till arbetsgivaren att såvitt möjligt förlägga semestern till sommartid bibehölles. Likaså förutsattes, att de speciella inskränkningar i arbetsgivarens rätt att bestämma tiden för semestern för arbetstagare, som vore borta från arbetet av privilegierad anledning, och beträffande sjömän, skulle gälla även i fortsättningen.

Efter dessa allmänna överväganden föreslås i promemorian, att 12 § 2 st. 2 p. semesterlagen — vilket stadgande ger arbetsgivaren rätt att, då semestern överstiger 12 dagar, utan samtycke av arbetstagaren förlägga semestern till två skilda perioder, den ena omfattande minst 12 dagar — skall upphöra att gälla.

Beträffande innehållet i övrigt i promemorian får utskottet hänvisa till propositionen s. 15—18.

Remissyttranden över departementspromemorian

Över departementspromemorian har, efter remiss, yttranden avgivits av 41 myndigheter och organisationer.

Förslaget att upphäva det stadgande i semesterlagen, som ger arbetsgivaren rätt att utan arbetstagarens samtycke uppdelna den lagstadgade treveckorssemestern i två perioder, har tillstyrkts eller i huvudsak lämnats utan erinran av åtta remissinstanser, nämligen *socialstyrelsen*, *medicinal-*

styrelsen, arbetarskyddsstyrelsen (majoriteten), arbetsmarknadsstyrelsen (majoriteten), byggnadsstyrelsen, domänstyrelsen, Svenska landstingsförbundet och Landsorganisationen i Sverige. Vidare har Svenska lokaltrafikföreningen, ehuru med vissa reservationer, godtagit förslaget.

Tjänstemännens centralorganisation har inte tagit direkt ståndpunkt till frågan.

Samtliga övriga remissinstansers yttranden går i avstyrkande riktning. Dessa remissinstanser är: statskontoret, kommerskollegium, lantbruksstyrelsen, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, telestyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statens avtalsnämnd, Svenska landskommunernas förbund (styrelsen), Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges allmänna exportförening, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet landsbygdens folk, Svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen, Bankernas förhandlingsorganisation, Försäkringsbolagens förhandlingsorganisation, Handelns arbetsgivareorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Kooperativa förbundet (styrelsen), Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Fastigheternas förhandlingsorganisation, Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening, Svenska lasttrafikbilägareförbundet, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Svensk industriförening, Sveriges redareförening, Sveriges segelfartygsförening, KanalfloTTans rederiförening och Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter.

Ytterligare må här omnämnas endast, att en del remissinstanser vid sina yttranden fogat utlåtanden av vissa andra organisationer. Sålunda har kommerskollegium vid sitt yttrande fogat utlåtanden från Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg, Skånes handelskammare och handelskammaren i Gävle. Svenska arbetsgivareföreningen har bifogat yttranden från Svenska arbetsgivareföreningens allmänna grupp, Biltrafikens arbetsgivareförbund och Pappersmasseförbundet. Sveriges hantverks- och småindustriorganisation har bilagt yttranden från Sveriges bageriidkareförening, Bilverkstädernas riksförbund, Sveriges konditorförening och Målaremästarnas riksförening i Sverige.

Beträffande innehållet i remissyttrandena får utskottet, såväl i vad yttrandena upptar kritik mot uppläggningspromemorian som ock i vad de berör förslaget i detsamma, hänvisa till propositionens s. 19—34.

Departementschefen

Föredragande departementschefen, statsrådet Ericsson, anför i propositionen:

»Semesterlagstiftningen uppbäres av grundtanken, att det är ett samhälleligt intresse att de anställdas hälsa och arbetskrafter så långt det är möjligt bevaras. I detta syfte vill lagstiftningen bereda arbetstagarna en viss tids årlig ledighet, under vilken de skall kunna utan minskning i sina inkomster

söka vila och rekreation. Den lagstadgade semestern var ursprungligen två veckor om året men utgör nu — efter de ändringar i 1945 års semesterlag som genomfördes år 1951 — tre veckor om året för arbetstagare i allmänhet. Vissa grupper av arbetstagare med hälsofarligt arbete är genom en särskild lag av år 1951 tillförsäkrade en längre semester, nämligen sex veckor om året. Från dessa grupper bortses här tills vidare.

Den allmänna semesterlagen är så konstruerad, att en arbetstagare förvärfvar rätt till semester successivt efter hand som han utför arbete för arbetsgivarens räkning. Den semester, som arbetstagaren intjänat under ett år, skall enligt lagen utgå under nästpåföljande år, såvida parterna ej överenskommit att den skall utgå tidigare.

Arbetsgivaren och arbetstagaren har full frihet att genom överenskommelse bestämma både till vilken tid på året semestern skall förläggas och huruvida den skall utgå i ett sammanhang, i skilda semesterperioder eller i form av enstaka ledighetsdagar. Lagen innehåller alltså inte några tvingande bestämmelser härom. I stället inskränker sig lagen till att uppställa vissa regler, som är avsedda att tillämpas för den händelse enighet inte uppnås mellan parterna om semesterns förläggning och eventuella uppdelning.

Enligt dessa regler äger arbetsgivaren i princip frihet att förlägga semestern till den tid under året, som passar honom bäst. Denna frihet är dock begränsad såtillvida, att förbud råder för arbetsgivaren att utan arbetstagarens samtycke förlägga semestern till tid, då denne är borta från arbetet av vissa privilegierade orsaker. Dessutom är arbetsgivarens frihet i fråga om semesterns förläggning på visst sätt begränsad i vad avser arbetstagare på fartyg. Härutöver innehåller lagen i fråga om semesterförläggningen endast en rekommendation till arbetsgivaren att såvitt möjligt förlägga semestern till sommartid, om arbetstagaren inte begär annat.

I de fall där enighet inte kan uppnås mellan parterna har arbetsgivaren således ansetts böra i princip få bestämma tiden för semesterns förläggning. Å andra sidan har arbetstagaren ansetts böra tillerkännas en viss rätt att utfå sammanhängande semesterledighet, om han så önskar. Så länge den lagstadgade semestern endast utgjorde två veckor för år gällde i sistnämnda hänseende — här bortses från vissa undantagsregler för jordbruksarbetare och vissa med dem likställda grupper — att semestern över huvud taget icke fick uppdelas utan arbetstagarens samtycke. Arbetstagaren ägde således rätt att utfå hela tvåveckorssemestern i ett sammanhang men var å andra sidan — såsom framgår av det anförda — skyldig att finna sig i att semestern förlades till den tid på året, som arbetsgivaren bestämde.

Då den lagstadgade semestern utsträcktes till tre veckor, diskuterades ingående, huruvida arbetstagaren borde få rätt att, om han så önskade, utfå hela den förlängda semestern i en följd eller om arbetsgivaren borde tillerkännas rätt att mot arbetstagarens vilja förlägga den nytillkomna semesterveckan till en särskild period eller uppdelas i enstaka ledighetsdagar.

Härvid övervägdes i huvudsak tre olika, av arbetstidsutredningen framlagda alternativ. Alternativ I innebar, att arbetsgivaren icke skulle äga rätt att utan samtycke av arbetstägaren dela semestern. Däremot skulle arbetarskyddsstyrelsen — under förutsättning att sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för vederbörande företags drift — kunna medge en uppdelning av semestern, dock endast i två perioder, av vilka den ena skulle utgöra minst två veckor. Enligt alternativ II skulle arbetsgivaren själv kunna bestämma om delning av semestertiden i två perioder, varav en skulle omfatta minst två veckor. Alternativ III slutligen medgav arbetsgivaren rätt att ensidigt dela semestertiden i två eller flera perioder, därav en om minst två veckor. Den återstående semesterveckan skulle alltså enligt detta alternativ kunna utgivas i form av enstaka ledighetsdagar.

Under ärendets behandling framkom olika meningar om vilket alternativ som vore att föredraga. Landsorganisationen och dess förbund motsatte sig i allmänhet, att arbetsgivaren skulle äga ensidigt dela semestern. Tjänstemännens organisationer anslöt sig däremot till alternativ II och medgav således, att arbetsgivaren fick rätt att utlägga den tredje semesterveckan i en särskild period. Arbetsgivareorganisationerna slutligen tillstyrkte allmänt alternativ III och förmenade alltså, att arbetsgivaren borde ha rätt att utan överenskommelse med arbetstägaren dela den tredje semesterveckan i enstaka ledighetsdagar.

Kungl. Maj:t föreslog att alternativ II skulle lagfästas och detta förslag bifölls av riksdagen.

Tanken på att tillerkänna arbetstägarna en lagstadgad rätt att, om de så önska, utfå hela semestern i ett sammanhang har nu aktualiserats genom att riksdagen anhållit om utredning i ämnet. Med anledning härav har inom socialdepartementet upprättats en promemoria, vari spörsmålet behandlats ur mera allmänna synpunkter. Promemorian har därefter varit föremål för en vidlyftig remissbehandling, under vilken partsorganisationerna på arbetsmarknaden samt andra berörda myndigheter och sammanslutningar yttrat sig över innehållet i promemorian samt belyst frågan ur andra synpunkter än de där behandlade. Det sålunda hopbragta materialet torde i förening med den i det föregående redovisade, av Svenska arbetsgivareföreningen verkställda undersökningen angående semesterns förläggning åren 1953—1954 innefatta en så fullständig och allsidig utredning av den föreliggande frågan, att ärendet nu bör kunna företagas till avgörande.

Såsom inledningsvis antytts innehåller semesterlagen inte några tvingande bestämmelser om semesterns förläggning. Det har inte heller ifrågasatts, att några sådana bestämmelser skulle införas. Emellertid måste lagregler finnas för det fall att parterna inte är ense i fråga om semesterns förläggning och eventuella uppdelning. En utväg vore givetvis, att överlåta åt någon offentlig myndighet att i dylikt fall skilja mellan parterna. Denna utväg övervägdes i samband med att treveckorssemestern lagfästes men avvisades

av såväl arbetsgivar- som arbetstagersidan. Man fruktade nämligen, att ett sådant system skulle leda till en byråkratisering, och trodde inte att det skulle vara möjligt för en myndighet att handlägga ärendena med den snabbhet, som måste vara en förutsättning för att systemet skulle fungera tillfredsställande. Dessa farhågor var med all säkerhet befogade. Tanken på att tillerkänna en myndighet befogenhet att träffa avgörandet i fall, då parterna inte kan uppnå enighet, har inte från något håll framförts i det nu föreliggande ärendet och får därför anses sakna aktualitet. Under sådana omständigheter återstår intet annat än att i lagen fastslå, vilken av parterna som i händelse av meningsskiljaktigheter skall bestämma i det ena eller andra avseendet. Det är härvid angeläget att bestämmanderätten fördelas på ett så rättvist sätt som möjligt.

Så länge den lagfästa semestern endast utgjorde två veckor om året var, såsom tidigare berörts, bestämmanderätten i princip fördelad så, att arbetsgivaren ägde förlägga semestern till den tid som passade honom bäst, under det att arbetstagaren ägde påfordra att semestern skulle utgå i ett sammanhang. Såvitt jag känner till förspordes inte något missnöje med denna ordning, och jag har därför anledning att utgå ifrån, att såväl arbetsgivare som arbetstagare fann lagstiftningen i detta avseende innebära en i stort sett tillfredsställande lösning av hithörande problem.

När semestern utökades med en vecka ansågs den fördelning av bestämmanderätten, som dittills varit lagfäst, inte böra gälla beträffande hela den förlängda semestern. Arbetsgivaren fick nämligen då, såsom förut angivits, befogenhet att inte bara bestämma när semestern skulle utgå utan även uppdelas densamma i två perioder. Den förskjutning av bestämmanderätten, som sålunda kom till stånd, genomfördes trots protester från stora grupper av arbetstagare. Företrädare för dessa grupper har senare vid olika tillfällen framställt önskemål om att man beträffande hela treveckorssemestern borde övergå till den ordning, som gällde i fråga om tvåveckorssemestern. Att denna åsikt är vida utbredd framgår inte minst av att de senaste tre årens riksdagar haft att behandla motioner i ämnet samt att andra kammaren år 1954 antog ett lagförslag, som innebar en övergång till de äldre reglerna.

Treveckorssemesterns införande var en reform av stor räckvidd, vars verkningar inte kunde på förhand överblickas med full säkerhet. Såsom påpekats i promemorian förelåg visserligen i stort sett enighet om att reformen i och för sig var önskvärd, men från skilda håll — särskilt från näringslivets företrädare — hävdades, att den tillsvidare borde ställas på framtiden med hänsyn till de negativa verkningar på produktionen, som en allmän treveckorssemester skulle komma att medföra i det då rådande tidsläget. Trots de farhågor, som sålunda yppades, ansågs reformen böra genomföras. Arbetsgivarna ansågs emellertid t. v. böra få rätt att utan samtycke av arbetstagarna förlägga den tredje semesterveckan till en särskild period, skild från semestern i övrigt. En starkt bidragande orsak till att denna ordning

lagfästes torde ha varit, att man ville göra det lättare för näringslivet att anpassa sig efter de ändrade förhållanden, som treveckorssemestern skapade.

Enighet torde råda om att det i och för sig är önskvärt att de arbetstagare, som så begär, utfår hela semestern i en följd under sommaren. Men enighet torde också råda om att det av produktionstekniska, företagsekonomiska och liknande skäl i vissa fall är nödvändigt att uppdelna semestern och förlägga en del därav till annan tid än sommaren.

Under förarbetena till lagstiftningen om treveckorssemestern framhölls från arbetsgivarsidan, att semestern ofta skulle komma att utgå i ett sammanhang även om arbetsgivaren erhöle rätt att uppdelna densamma. Å andra sidan förklarade sig arbetstagarnas organisationer villiga att medverka till delning av semestern då så kunde visa sig nödvändigt med hänsyn till förhållandena inom yrket. Den av arbetsgivareföreningen verkställda utredningen visar, att arbetsgivarna endast i begränsad omfattning använt sig av möjligheten att uppdelna semestern samt att i de fall, där uppdelning kommit till stånd, arbetstagarna i stor utsträckning samtyckt därtill. De förhoppningar, som vid treveckorssemestens införande hystes om att parterna skulle lyckas att i samförstånd lösa frågan hur semestern borde utgå, har alltså inte kommit på skam. Anledning saknas att antaga annat än att parterna även i fortsättningen skall göra sitt bästa för att uppnå enighet i detta avseende. För arbetsgivarsidan finns härvid särskild anledning att taga fasta på Landsorganisationens uttalande att överenskommelse om uppdelning av semestern utan tvekan skall kunna åvägbringas i fall, då produktionstekniska svårigheter kan möta för förläggning av treveckorssemestern i en följd.

De betänkligheter, som anförts mot att upphäva arbetsgivarens rätt att ensidigt uppdelna semestern, grundar sig bl. a. därpå att de enskilda företagens behov förmenas inte kunna bli beaktade vid generella uppgörelser mellan arbetsmarknadsorganisationerna och att enskilda arbetstagare förmodas kunna omöjliggöra en rationell semesterförläggning för ett helt företag genom att vägra att gå med på en uppdelning av semestern. Det har även sagts, att arbetsgivarna genom en lagstiftning av föreslaget innehåll skulle komma i ett sämre utgångsläge när det gäller förhandlingar om delning av semestern. För egen del anser jag att vid diskussionen i hithörande frågor alltför litet beaktats, att arbetsgivaren allttjämt skulle ha kvar sin rätt att bestämma den tid under året, då semestern skall utgå. Visserligen innehåller lagen en rekommendation till arbetsgivaren att, om arbetstagaren ej begär annat, såvitt möjligt förlägga semestern till sommartid. Denna rekommendation bör kvarstå och följas i all den utsträckning det är görligt. Men om arbetstagaren gör anspråk på odelad sommarsemester och arbetsgivaren med hänsyn till förhållandena inom yrket inte kan tillmötesgå detta anspråk, kan rekommendationen givetvis inte följas. Härei ligger ett förhandlingsargument av icke ringa styrka. De allra flesta arbetstagarna lär nämli-

gen finna det med sina intressen mest förenligt att i dylikt fall gå med på en uppdelning, som tillförsäkrar dem huvuddelen av semestern på sommaren och återstoden på annan tid.

Den regel, som ger arbetsgivaren rätt att utan samtycke av arbetstagaren uppdelna semestern, kan sägas ha karaktär av en försöksanordning, som av försiktighetsskäl vidtagits i avbidan på att erfarenheter skulle vinnas rörande treveckorssemesterns verkningar. Att bibehålla ifrågavarande regel längre än som är nödvändigt skulle enligt mitt bedömande vara ägnat att skapa onödig irritation på arbetsmarknaden. Förutsättningarna för att få till stånd överenskommelser rörande uppdelning av semestern i fall, där verkliga skäl av produktionsteknisk eller jämförlig art talar därför, är såvitt jag kan finna så goda, att regeln utan olägenheter nu bör kunna upphävas. Med hänsyn till att parterna på arbetsmarknaden under den tid som förflutit sedan treveckorssemestern infördes visat stor beredvillighet att tillmötesgå varandras önskemål om semesterns förläggning, kan det inte förväntas, att en dylik lagändring skall få några mera vittgående följder.

Företrädare för jordbruks-, trädgårdsodlings- och rederinäringarna har under remissbehandlingen yrkat, att gällande bestämmelser under alla omständigheter måtte bibehållas såvitt angår dessa verksamhetsområden. Med anledning härav vill jag erinra om att undantagsregeln rörande semesterns uppdelning tidigare fanns för anställda vid jordbruket och trädgårdsodlingen men att dessa bestämmelser upphävdes år 1951 under motivering bl. a., att en sämre ställning i semesterhänseende för de anställda inom dessa näringsgrenar i längden måste påverka rekryteringen i ofördelaktig riktning och därmed också bidra till en ytterligare utflyttning från landsbygden. Det bör inte komma i fråga att ånyo införa dylika undantagsregler, såvida inte synnerligen starka skäl föreligger därför. Enligt min mening är så inte fallet vare sig beträffande jordbruket, trädgårdsskötseln eller rederinäringen. För de anställda inom dessa verksamhetsgrenar bör därför gälla samma regler som för arbetstagare i allmänhet.

I det föregående har jag icke berört frågan om semesterförläggningen i de fall, då arbetstagaren med arbetsgivaren träffat avtal om längre semester än lagstadda. Enligt 2 § 2 st. semesterlagen gäller nu, att i dylika fall övriga bestämmelser i lagen, i de avseenden icke annat överenskommit, skall tillämpas även beträffande den överskjutande delen av semestern. Vad särskilt angår semesterns förläggning till olika perioder gäller med andra ord detsamma beträffande den längre semestern som i fråga om treveckorssemestern, där annat ej avtalats. Regeln i 2 § 2 st. har karaktären av bevispresumtion; den part som påstår avtal av annat innehåll än lagens bestämmelser har bevisskyldigheten.

Under remissbehandlingen har, även från håll som eljest intagit en positiv hållning till departementspromemorians förslag, framförts yrkanden på att vid genomförande av lagstiftning om rätt för arbetstagarna att utfå semes-

tern i ett sammanhang nämnda presumptionsregel ändras därhän att, om annat ej överenskommits, rätten att erhålla semestern i en följd icke skall avse den del därav som överstiger 18 dagar.

I och för sig anser jag, att arbetsgivarsidan vid ingående av avtal, som tillförsäkrar arbetstagarna längre semester än den lagstadgade, har väl så goda möjligheter att betinga sig rätt till delning av semestern som när det gäller att träffa överenskommelse om uppdelning av semester av den längd, som föreskrives i semesterlagen. Behovet av en lagbestämmelse av nyss anförd innehåll kan därför synas mindre framträdande. Det är emellertid uppenbart, att arbetsgivarens intresse av att kunna dela semestern är större ju längre semestertiden är. Om parterna inte träffat avtal om annat ligger det därför nära till hands att antaga, att arbetsgivaren förutsatt att han skulle äga rätt att uppdelade semestern. Med hänsyn till den vikt, som från arbetsgivarhåll fästs vid denna fråga, föreslår jag, att ett tillägg göres till bestämmelsen i 2 § 2 st. semesterlagen av innehåll att arbetsgivaren i de här avsedda fallen skall äga förlägga semestern till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst 18 dagar.

Som en följd av de av mig förordade ändringarna i allmänna semesterlagen bör s ä r s k i l d a s e m e s t e r l a g e n ändras på så sätt, att den ena av de två perioder, i vilka semestern efter tillstånd av arbetarskyddsstyrelsen kan uppdelas, kommer att omfatta 18 i stället för 12 dagar.

De föreslagna lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 januari 1957.»

Motionerna

I *motionerna I: 564 och II: 742* anföres viss kritik i fråga om de uttalanden som föredragande departementschefen i propositionen gjort beträffande förutsättningarna för 1951 års beslut om semesterns förläggning. Härutinnan anföres i motionerna:

I propositionen uttalas att de nuvarande reglerna om semesterns uppdelning tillkom i samband med treveckorssemesterns införande endast för att göra övergången från tvåveckors- till treveckorssemester lättare för näringslivet. Meningen skulle redan då ha varit, att reglerna skulle ändras så snart näringslivet hunnit anpassa sig till den längre semestern. Detta uttalande stämmer emellertid icke överens med vad som anfördes i 1951 års proposition (nr 72) om treveckorssemesterns införande. Däri anförde nämligen departementschefen följande:

»Å andra sidan kan man icke bortse ifrån att vissa delar av näringslivet har sakligt grundat intresse av att kunna förlägga den nytillkommande semesterveckan till en särskild period. Att helt lita till att detta intresse skall bli tillgodosett genom frivilliga överenskommelser torde icke låta sig göra.»

Vidare betonas i motionerna de svårigheter, som ett genomförande av propositionens förslag skulle medföra inom vissa näringsgrenar:

En ändring sådan som den föreslagna skulle för åtskilliga grenar av näringslivet medföra stora svårigheter både från ekonomisk synpunkt och med hänsyn till arbetsmarknadsmässiga förhållanden. Inom åtskilliga branscher är det av tekniska eller andra skäl uteslutet att helt avbryta driften för semester. Hithörande företag tvingas att under semestertider anskaffa ett stort antal vikarier. Det är uppenbart, att ett arbetstagarkrav på tre veckors odelad semester skulle medföra ett större behov av sådana vikarier än som för närvarande gör sig gällande. Även om man skulle kunna uppdriva ytterligare extra arbetskraft på sommaren — vilket i dagens arbetsmarknadsläge knappast torde vara möjligt — skulle detta medföra betydande ekonomiska konsekvenser för företagen.

Liknande förhållanden föreligger vid åtskilliga företag med servicebetonad verksamhet. Beträffande dessa tillkommer emellertid även den omständigheten, att konsumenternas krav på betjäning också under sommartid i största möjliga utsträckning måste tillgodoses.

En arbetsgivare, som ställes inför ovan nämnda svårigheter i samband med de anställdas semester, torde, anför motionärerna, ofta inte kunna lösa problemet på annat sätt än att han söker sprida semestrarna över en större del av året än för närvarande sker. Därigenom skulle emellertid åtskilliga arbetstagare få räkna med att få sin semester förlagd till annan tid än sommaren.

Motionärerna betonar vidare att, såvitt bekant, berättigade klagomål mot arbetsgivarnas hittillsvarande åtgärder i hithörande hänseenden inte rests från arbetstagarna. Arbetsgivarna torde nämligen i mycket stor utsträckning ha sökt tillmötesgå dessas önskemål. Detta bestyrktes av departementschefen, som anförde att parterna på arbetsmarknaden vid nuvarande lagstiftning visat stor beredvillighet att tillmötesgå varandras önskemål om semesterns förläggning.

I motionerna anföres vidare att förhandlingarna mellan parterna om delning av semestern måste medföra många svårlösta problem, då några generella överenskommelser knappast lär kunna träffas, samt att det inte med säkerhet kan antagas, att arbetstagarna alltid skulle visa beredvillighet att tillmötesgå produktionens och samhällsekonomiens rättmätiga krav.

Därest riksdagen skulle i princip bifalla propositionen, bör enligt motionärerna under alla förhållanden en möjlighet införas att genom statlig myndighet bevilja dispens från den föreslagna lagregeln. Härom anföres vidare:

Det synes oss vara ett allmänt intresse att — därest berörda parter icke kunnat ena sig — frågan kan bli föremål för avgörande från offentlig myndighets sida. Lämplig myndighet härför torde vara arbetarskyddsstyrelsen, som redan handlägger ett stort antal dispensfrågor inom arbetstidslagstiftningens område och där partsrepresentation finnes. Arbetsgivar-sidan synes inte kunna ha något att invända emot en dispensmöjlighet, enär det väl får ankomma på arbetsgivaren själv att söka dispens. Ej heller från arbetstagarnas sida borde något motstånd vara att vänta mot en sådan ordning under förutsättning att den av departementschefen förutsatta beredvilligheten att tillgodose produktionens berättigade intressen förefinnes.

I motionen II: 743 beröras bl. a. förhållandena inom jordbruket och anföres:

För näringsgrenar som jordbruket och trädgårdsodlingen måste det betraktas som omöjligt att en sammanhängande treveckorssemester kan beredas de anställda under sommaren. Sedan den lagstadgade semestern utsträckts till tre veckor, torde frågan i allmänhet inom jordbruket ha lösts så, att två veckors semester fått uttagas under sommarhalvåret och återstoden under vinterhalvåret. Det måste förutsättas att detta, med den knappa tillgång på arbetskraft som gäller för jordbruket och trädgårdsodlingen, måste bli regeln även i fortsättningen. Å andra sidan delar jag uppfattningen att särregler för jordbruket inte kan vara önskvärda.

Även förhållandena inom näringslivet i övrigt behandlas i motionen, särskilt med hänsyn till dels servicenäringar och dels industrier, som skulle nödgas införa tre veckors driftstopp.

Vad angår servicenäringarna framhålles, att vissa av dessa har högkonjunktur under sommaren, t. ex. trafiknäringen, hotell- och restaurangväsendet och bilreparationsbranschen. Allmänhetens krav på betjäning året runt syntes omöjliggöra, att semestern helt koncentreras till sommaren.

I fråga om verkningarna av ett förlängt driftstopp anföres, att en sammanhängande treveckorssemester skulle på många områden minska möjligheterna till ett rationellt utnyttjande av en dyrbar maskinutrustning. Det vore beträffande t. ex. våra livsviktiga exportindustrier inte blott ett företagsekonomiskt utan även i hög grad samhällsekonomiskt och valutapolitiskt krav, att produktionen upprätthölles med minsta möjliga avbräck. Med den knapphet på arbetskraft, som för närvarande råder, syntes allmänt ekonomiska förutsättningar icke förefinnas för sådana driftstopp inom näringslivet.

Motionären uttalar vidare, att han inte kan dela departementschefens uppfattning, att ett bibehållande av nuvarande bestämmelser skulle skapa onödig irritation på arbetsmarknaden samt hänvisar till att i propositionen konstateras: »De förhoppningar, som vid treveckorssemesterns införande hystes om att parterna skulle lyckas att i samförstånd lösa frågan hur semestern borde utgå, har alltså inte kommit på skam.» Någon egentlig irritation över nuvarande bestämmelser har alltså, anför motionären, inte förefunnits, och det synes inte vara anledning att befara, att någon skärpning behöver inträffa i nämnda avseende. Tvärtom syntes risken för konflikter mellan arbetsgivare och anställda vara större, om den i propositionen föreslagna ändringen nu genomfördes.

Under hänvisning till resultatet av remissbehandlingen uttalar motionären slutligen, att det icke syntes lämpligt att genomföra en sådan ändring, när den klart övervägande majoriteten av remissyttranden från näringslivets organisationer och ämbetsverken m. fl. gått i avstyrkande riktning.

Utskottet

När den allmänna treveckorssemestern genomfördes år 1951 stadgades i fråga om semesterns förläggning, att arbetstagaren såsom förut skulle ha rätt att få ut två veckors semester i ett sammanhang, men att arbetsgivaren skulle äga förlägga den nytillkomna veckan för sig.

I propositionen föreslås nu, att stadgandet om rätt för arbetsgivaren att uppdelade treveckorssemestern på två skilda perioder skall upphävas. I fråga om längre semestertid än tre veckor bibehålles arbetsgivaren däremot vid rätten att förlägga semestern till två perioder. I de i anledning av propositionen väckta motionerna, I: 564 och II: 742 samt II: 743, yrkas avslag å propositionen. Förstnämnda båda motioner upptar i andra hand ett yrkande, att om överenskommelse om uppdelning av semestern icke kan träffas mellan parterna, kungl. arbetarskyddsstyrelsen, på ansökan av arbetsgivaren, skall besluta om uppdelning, i den mån så provas påkallat av driftsekonomiska, företagsekonomiska eller samhällsekonomiska skäl.

Semesterlagstiftningen har i vårt land karaktär av en skyddslag. Upphållen i arbetet i samband med helgerna, den regelbundna veckovilan och begränsningen av den dagliga arbetstiden har ej ansetts tillräckligt effektivt hindra arbetskraftens alltför snabba förslitning. Genomförandet av treveckorssemestern var ett led i strävandena att motverka den påfrestning på den mänskliga organismen, som är en följd av, bl. a., att den fortgående rationaliseringen inom näringslivet fört med sig ett ökat jäkt på arbetsplatserna. I första hand kommer reformen nu arbetstagarna till godo, men indirekt och på längre sikt torde, såsom också uttalades under förarbetena till reformen, den förlängda semestern på det sättet få gynnsamma verkningar för produktionen, att arbetseffektiviteten påverkas i positiv riktning genom att rekreatjonsbehovet blir tillgodosett i större utsträckning än vad som tidigare var fallet.

För att semestern skall kunna tjäna sitt dubbla syfte att ge arbetstagarna vila och rekreation och att öka arbetseffektiviteten erfordras, att den utnyttjas på bästa sätt. Möjligheterna härtill är i väsentlig grad beroende av bl. a. semesterns förläggning. Från nämnda synpunkter är det önskvärt att de arbetstagare, som så önskar, får ut hela semestern i en följd under sommaren. Denna önskvärda ordning genomfördes emellertid icke vid treveckorssemesterns lagfästande: arbetsgivaren fick tvärtom rätt att utan arbetstagarens samtycke dela semestern på två skilda perioder. Ej heller garanterades den arbetstagare, som så önskade, rätt att få semestern förlagd till sommaren; i semesterlagen upptogs endast en rekommendation att semestern såvitt möjligt bör förläggas till sommartid, om arbetstagaren icke annat begär.

Den år 1951 lagfästa ordningen kunde i ett läge, då man ännu inte hade några erfarenheter av den förlängda semestern, framstå som en godtagbar

kompromisslösning mellan å ena sidan önskemålet om en bättre semester och å andra sidan hänsynen till de svårigheter som näringslivet kunde komma att till en början ställas inför till följd av den förlängda semester-tiden.

Emellertid måste det enligt utskottets mening i det långa loppet betecknas som klart otillfredsställande, om man splittrar semestern på olika perioder. Uppdelningen försvårar i många fall den rekreation och avkoppling som semestern skall ge. För produktionen medför detta, att den vinst bortfaller, som utökningen av semestertiden skulle ge genom sina positiva återverkningar på arbetsförmågan. För den enskilde är en delning av semestern på olika perioder ägnad att medföra t. ex. ökade resekostnader och att även i övrigt vålla extra kostnader samt olägenheter för familjen. I blickpunkten kommer här också frågan om husmoderns semester. De många-handa bestyren före och efter en resa medför lätt, att en semesterperiod om endast två veckor blir för kort för husmodern för att semesterns syfte skall kunna tillgodoses.

Åtskilliga skäl talar således enligt utskottets mening för att det icke bör få ligga i arbetsgivarens hand att ensidigt besluta om delning av semestern.

Å andra sidan måste hänsyn givetvis tagas till de produktionstekniska och samhällsekonomiska skäl, som kan tala emot en odelad semester. Den utredning, som Svenska arbetsgivareföreningen vid fjolårets riksdag åberopade i ett remissyttrande till utskottet över motioner i ämnet, ger vid handen, att av de arbetstagare som omfattats av undersökningen det alldeles övervägande antalet kunnat beredas tre veckors semester i ett sammanhang. Kvar står dock, att det inom vissa näringsgrenar eller företag icke låter sig göra att utge odelad semester utan att detta väsentligt försvårar driften eller försämrar driftsresultatet. I vissa fall kan alltså en uppdelning av semestern böra godtagas. Den i propositionen föreslagna lagändringen utgör ej heller hinder för att arbetsmarknadens parter träffar överenskommelse om en dylik ordning. Enligt utskottets mening behöver man ej befara, att sådana överenskommelser icke skall komma till stånd, där verkliga skäl för en uppdelning kan påvisas. Erfarenheterna från arbetsmarknadsparternas förhandlingar i andra, liknande frågor utvisar, att man har anledning räkna med att arbetstagarnas organisationer skall medverka till att överenskommelser om uppdelning av semestern kommer till stånd i de fall, då ett verkligt behov därav föreligger. Med hänsyn härtill tillstyrker utskottet, att stadgandet om arbetsgivarnas rätt att ensidigt besluta om uppdelning av semestern upphäves. Enligt utskottets mening föreligger härvid ej tillräcklig anledning att, på sätt i motionerna I: 564 och II: 742 i andra hand föreslagits, tillgripa den ur olika synvinklar omständliga lösning som ett avgörande i särskilda fall av arbetarskyddsstyrelsen skulle innebära.

Rätten till sammanhängande treveckorssemester kan alltså enligt utskottets mening nu lagfästas.

I vissa fall utgår enligt den särskilda semesterlagen eller enligt avtal längre semester än de tre veckor, som den allmänna semesterlagen tillförsäkrar arbetstagarna i gemen. Starka skäl talar för att även en sådan längre semester ej skall få förläggas till två skilda perioder utan arbetstagarens samtycke. Här kan man emellertid i större utsträckning räkna med att arbetstagarna själva har önskemål om en delning av semestern, och en sådan delning är här ej heller av samma betydelse för möjligheterna till rekreation. Vidare är det tydligt, att arbetsgivarnas intresse av att kunna dela semestern är större ju längre semestertiden är. Utskottet tillstyrker därför att arbetsgivaren i de här avsedda fallen på sätt i propositionen föreslagits skall äga förlägga semestern till två skilda perioder.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen med avslag å förevarande motioner, nämligen I: 564 och II: 742 samt II: 743, måtte bifalla förevarande proposition, nr 136.

Stockholm den 11 maj 1956

På andra lagutskottets vägnar:

ELSA JOHANSSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Nils Elowsson, Axel E. Svensson, Sunne, fru Carlqvist, herrar Mannerskantz, Grönkvist, Alvar Andersson och Åkesson;

från andra kammaren: fru Johansson i Norrköping, herr Jacobsson i Tobo, fru Västberg*, herrar Lundberg, Carlsson i Bakeröd, Odhe, Rimmerfors och Ahlberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar *Mannerskantz, Alvar Andersson, Carlsson* i Bakeröd och *Ahlberg*, vilka ansett,

dels att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 25 år 1955 i anledning av väckta motioner angående ändrad lydelse av 12 § lagen om semester avstyrkte andra lagutskottet yrkande av samma innebörd som i förevarande proposition och anförde därvid en utförlig motivering, ur vilken till en början må återgivas följande angående dels vissa produktionstekniska synpunkter och dels önskvärdheten av sommarsemester.

Från arbetstagarnas sida förekommande önskemål om semesterns förläggning till annan tid än sommaren och om dess uppdelning torde i allmänhet ej möta sådana företagsekonomiska eller andra svårigheter, att överenskommelse därom icke skulle kunna träffas mellan parterna. Annorlunda kan det uppenbarligen inom en del näringsgrenar med hänsyn till deras produktionstekniska förhållanden ställa sig främst i vad gäller önskemålet om en odelad semester under sommaren. Särskilt jordbruksnäringen kommer här i blickpunkten. Även i vissa andra fall kan man peka på betydande företagsekonomiska eller samhällsekonomiska nackdelar av en sammanhängande treveckorssemester under sommaren.

Enligt 12 § semesterlagen äger arbetsgivaren bestämma, när semester skall utgå; dock bör semestern, om arbetstagaren icke annat begär, såvitt möjligt förläggas till sommartid. I detta stadgande yrkas i motionerna icke någon ändring. Utskottet delar den uppfattning som ligger till grund för lagens rekommendation om semesterns förläggning till sommaren, nämligen att semesterns syfte att bereda vila och rekreation därigenom bäst tillgodoses. Det torde också bland det stora flertalet arbetstagare föreligga ett bestämt önskemål om sommarsemester. Det är enligt utskottets mening av väsentligt intresse att värna om en sådan förläggning av semestern.

Vidare anförde utskottet vid fjolårets riksdag, att det vid en omprövning av spörsmålet om odelad semester bleve ett viktigt spörsmål, om erfarenheterna gäve vid handen eller om det eljest kunde befaras, att ett tillmötesgående av kravet på en odelad semester kunde väntas leda till att semestern i ökad utsträckning förlades till annan tid än sommaren. En sådan konsekvens vore enligt utskottets mening för de berörda arbetstagarna en större nackdel än om de finge två veckors sommarsemester och en veckas vintersemester.

De sålunda framförda synpunkterna anser utskottet alltjämt böra tillmätas beaktande. Av det i propositionen redovisade resultatet av Svenska arbetsgivareföreningens undersökning angående semesterns förläggning under åren 1953 och 1954 jämte tillhörande tabeller kan utläsas dels att man inom arbetslivet i stor utsträckning tillämpat sammanhängande semester, dels att önskingarna bland de anställda icke alls är enhetliga eller i högre grad inriktade på sammanlagd semester. Dessa undersökningar bör enligt utskottets mening fullföljas, varigenom en klarare bild kan erhållas av dels önskingarna bland de anställda och dels de produktionstekniska svårigheter som kan föreligga för en sammanhängande semester inom hela näringslivet. Över huvud taget är de samhällsekonomiska konsekvenserna av en obligatorisk sammanhängande semester föga utredda. Det förefaller emellertid säkert att inom vissa områden ett betydande produktionsbortfall kommer att inträda, vilket givetvis skulle vara en betydande olägenhet. Någon säkerhet för att överenskommelser skall kunna träffas om uppdelning av semestern ens inom fack där de produktionstekniska skälen härför är mycket starka finnes ej, om propositionens förslag godtages. Snarare kan man vid en dylik lagstiftning befara motsatsen, och detta även om en mycket betydande del av de anställda gärna önskar en uppdelning såsom förut. Man får ej heller bortse ifrån att man inom vissa branscher och företag

av produktionstekniska skäl kan nödgas förlägga hela treveckorssemestern till annan tid än sommaren, vilket för de anställda skulle vara en större nackdel än en uppdelning av semestern med åtminstone två veckors sommarsemester.

Att, såsom i motionerna I: 564 och II: 742 i andra hand föreslås, hänvisa parterna till arbetarskyddsstyrelsens avgörande synes utskottet icke vara den lämpligaste lösningen av förevarande fråga, i synnerhet som nuvarande ordning har fungerat tillfredsställande.

Utskottet finner det alltså icke föreligga tillräckliga skäl att nu göra den i propositionen föreslagna ändringen, men anser att frågan bör kunna bli ytterligare belyst genom en fortsatt utredning, gärna genom arbetsmarknadsparternas försorg.

dels ock att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 564 och II: 742 samt II: 743, måtte avslå förevarande proposition, nr 136.

2) av herrar *Sunne, Akesson, Jacobsson* i *Tobo och Rimmerfors*, vilka ansett,

d e l s att i utskottets yttrande de tre sista styckena bort utbytas mot text av följande lydelse:

Å andra sidan måste hänsyn givetvis tagas till de produktionstekniska och samhällsekonomiska skäl, som kan tala emot en odelad semester. Den utredning, som Svenska arbetsgivareföreningen vid fjolårets riksdag åberopade i ett remissyttrande till utskottet över motioner i ämnet, ger vid handen, att av de arbetstagare som omfattats av undersökningen det alldeles övervägande antalet kunnat beredas tre veckors semester i ett sammanhang. Kvar står dock, att det inom vissa näringsgrenar eller företag icke låter sig göra att utge odelad semester utan att detta väsentligt försvårar driften eller försämrar driftresultatet. I vissa fall kan alltså en uppdelning av semestern böra godtagas. Den i propositionen föreslagna lagändringen utgör ej heller hinder för att arbetsmarknadens parter träffar överenskommelse om en dylik ordning. Väl visar erfarenheterna från arbetsmarknadsparternas förhandlingar i andra, liknande frågor, att man har anledning räkna med att arbetstagarnas organisationer skall medverka till att överenskommelser om uppdelning av semestern kommer till stånd i de fall, då ett verkligt behov därav föreligger. Såsom föredragande departementschefen anförde i den proposition till 1951 års riksdag, i vilken förslag till treveckorssemestern underställdes riksdagens prövning, torde det emellertid icke låta sig göra att helt lita till att här ifrågavarande intresse skall bli tillgodosett genom frivilliga överenskommelser. Man måste, såsom också nämnda uttalande ger vid handen, räkna med att uppgörelse icke kommer till stånd i alla de fall då ett verkligt behov föreligger av en upp-

delning av semestern. Här kommer såväl vissa för vårt land livsviktiga exportindustrier som också jordbruksnäringen och vissa servicenäringar i blickpunkten.

Då de olika kategorierna av arbetstagare vid ett företag, såsom i allmänhet är fallet, vid förhandlingarna företrädes av olika organisationer, kan det förhållandet att uppgörelse icke kan träffas med en organisation medföra förutom nackdelar från produktionstekniska och andra dylika synpunkter också den konsekvensen, att de arbetstagare som föredragit en delad semester med två veckor förslagda till sommaren nödgas godtaga en odelad semester på mindre lämplig tid. Särskilda svårigheter uppkommer givetvis i de fall då uppgörelse måste träffas med enskilda arbetstagare.

Utskottet delar den av departementschefen år 1951 uttalade meningen, att man icke kan lita helt till frivilliga överenskommelser. Enligt utskottets mening bör det dock ej såsom nu ankomma på arbetsgivaren att ensidigt bestämma om delning av semestern. Det i samband med treveckorssemesterens genomförande framlagda alternativet till lösning i sista hand genom arbetarskyddsstyrelsen, vilket förslag nu upptagits i motionerna I: 564 och II: 742, kommer med hänsyn till det anförda naturligt i blickpunkten. Detta förslag synes utskottet erbjuda den från olika synpunkter och med hänsyn till skilda intressen i förevarande läge lämpligaste lösningen. Utskottet, som erinrar om att arbetarskyddsstyrelsen har att träffa avgöranden i en rad andra frågor av närbesläktad natur, tillstyrker alltså, att i de fall, då överenskommelse om semesterens förläggning ej kan träffas, arbetarskyddsstyrelsen, på ansökan av arbetsgivare, skall äga besluta om uppdelning, i den mån så prövas påkallat av driftstekniska, företagsekonomiska eller samhällsekonomiska skäl eller eljest av hänsyn till allmänhetens berättigade intressen. Härvid bör som hittills gälla, att semestern må förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst tolv dagar. Den sålunda föreslagna ordningen bör göras direkt tillämplig på semester som utgår med stöd av 1951 års särskilda semesterlag;

d e l s o c k att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av motionerna I: 564 och II: 742 samt II: 743 och med förmålan att riksdagen funnit de vid propositionen fogade lagförslagen icke kunna i oförändrat skick antagas, målte för sin del antaga följande lagförslag, nämligen

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester

Härigenom förordnas, att 12 § lagen den 29 juni 1945 om semester skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

12 §.

Arbetsgivaren äger — — — — — nu sagts.

Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren. Kan sådan överenskommelse icke träffas må, på ansökan av arbetsgivare, kungl. arbetarskyddsstyrelsen, i den mån så prövas påkallat av driftstekniska, företagsekonomiska eller samhällsekonomiska skäl eller eljest av hänsyn till allmänhetens berättigade intressen, besluta att semestern skall förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst tolv dagar.

Semester för — — — — — svensk hamn.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 25 maj 1951 (nr 304) om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 25 maj 1951 om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete skall erhålla följande ändrade lydelse.

3 §.

Om semester, som utgår med tillämpning av denna lag, gäller i övrigt vad i lagen om semester är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.